[א]ואם היה [א]מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי וכן אמר ר' חייא כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא אבל לא נקיט רשותא דיניה לא דינא או דילמא אע"ג דלא נקיט רשותא דיניה דינא ת"ש דמר זוטרא בריה דר"נ דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל [ב]אם קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ש"מ [ג]כי לא נקיט רשותא דיניה דינא ש"מ אמר רב [ד]האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעה מיבעי למיפטרא לישקול רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל לשקול רשותא מבי ריש גלותא [ה]פשיטא מהכא להכא ומהתם להתם [ו](מהני) ומהכא להתם (נמי) מהני דהכא שבט והתם מחוקק [ג]כדתניא [א]לא יסור שבט מיהודה [ז]אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים מהתם להכא מאי ת"ש דרבה בר חנה דן דינא וטעה אתא לקמיה דרבי חייא א"ל אי קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים והא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט ש"מ [ח]מהתם להכא לא מהני ש"מ ולא מהני והא רבה בר רב הונא כי הוה מינצי בהדי דבי ריש גלותא אמר לאו מינייכו נקיטנא רשותא מאבא מרי ואבא מרי מרב ורב מר' חייא ור' חייא מרבי במילתא דעלמא הוא דאוקים להו וכי מאחר דלא מהני רבה בר חנה רשותא דנקט למה לי [ה]לעיירות העומדים על הגבולין מאי רשותא כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל אמר ליה רבי חייא לרבי בן אחי יורד לבבל [ט]יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות יתיר כי הוה נחית רב לבבל אמר ליה רבי חייא לר' בן אחותי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות אל יתיר מ"ש למר דקא קרי בן אחי ומ"ש למר דקא קרי בן אחותי וכי תימא הכי הוה מעשה והאמר מר איבו וחנה ושילא ומרתא ורבי חייא כולהו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הוו [ו]רב בר אחוה דהוה בר אחתיה רבה בר חנה בר אחוה דלאו בר אחתיה ואי בעית אימא

על

דן אפילו ביחיד. דכתיב (ויקרא יט) בצדק תשפוט וקסבר אין כאן עירוב פרשיות: **דגמירנא.** שמועות(ב) (א) דינין מרבותי: **וסבירנא.** יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי: **ונקיטנא רשותא.** מריש גלותא דיינא דיני ממונות ביחידי: **דיניה לאו דינא.** והדר דינא לגמרי: **דן דינא.** ביחידי: **אי קבלוך עלייהו.** לגמרי לילך אחריך אם לדין אם לטעות ולא יתבעוך לא תשלם: **ואי לא זיל שלים.** ואי לא קבלו טעותך עליהם דאמרו לך דיינת לן דין תורה זיל שלים ומיהו מיהדר דינא לא. אלמא גמיר וסביר וכי לא נקיט רשותא דיניה דינא ולא מהדר: **לישקול רשותא.** דכיון דברשות נחת לא משלם: **מהכא להכא.** מריש גלותא (ב) דבבל למידן דינא בבבל: **ומהתם להתם.** מנשיא דארץ ישראל לדון בארץ ישראל: **שבט.** לשון שררה ויש להן רשות להפקיר דהפקר ב"ד הפקר דכתיב (עזרא י) וכל אשר לא יבא וגו' ביבמות בהאשה רבה (דף פט:): **מחוקק.** שררה מועטת: **שרודים את העם.** שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס: **בני בניו של הלל.** הלל נשיא היה כדאמר בפסחים באלו דברים (דף סו.) הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם: **דן דינא.** בבבל וטעה: **אתא.** לא"י לקמיה דרבי חייא: **ש"מ מהתם להכא לא מהני.** דהא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט מרבי דנשיא דא"י היה כדאמרן לקמן בשמעתין בן אחי יורד לבבל וכו': **לאו מינייכו נקיטנא רשותא.** ואיני כפוף לכם: **על הגבולין.** הגמשכות אחר ארץ ישראל: **מאי רשותא.** דרבה בר חנה: **יורה.** איסור והיתר אמר להם רבי יורה. ולקמן (ע"ב) פריך אי גמיר למה ליה רשותא בהוראה: **ידין.** ברשות ויפטר מלשלם: **יתיר בכורות.** יראה במומין ואם קבוע הוא יתירנו לשוחטו דביומיה דרבי אין לבכור תקנה עד שיפול בו מום דאחר חורבן היה: **אל יתיר.** לקמן (שם) מפרש טעמא: **איבו.** אבוה דרב הוה כדאמרינן באור לארבעה עשר (פסחים דף ד.) א"ל איבו קיים כו': **וחנה.** אבוה דרבה: **מכפרי.** מקום:

ואם היה מומחה לרבים כו'. פירש הקונטרס דכתיב בצדק תשפוט וקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דא"כ מקשה ליה הך ברייתא לר' אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין לר"ה וע"ק דמשמע לפי' הקונטרס דלמאן דאית ליה עירוב פרשיות אין יכול לדון יחידי והא רב יוסף ס"ל בפ' המגרש (גיטין דף פח:) דבהודאות והלואות עבדינן שליחותייהו אלמא אית ליה עירוב פרשיות ולפ"ה משמע בסמוך מעובדא דמר זוטרא דאית ליה לרב יוסף דיחיד מומחה דן ואפי' יחידי ועוד מדקאמר בסמוך אבל לא נקיט רשותא דיניה לאו דינא משמע דסבר כר' אבהו ואפי' הכי יחיד מומחה דן לשמואל אפילו יחיד שאינו מומחה דינו דין דלאו דוקא נקט שמואל שנים כמו שאפרש לקמן בע"ה ודוחק לפרש דיניה לאו דינא לכתחלה לכך נ"ל דאפי' למאן דבעי ג' מומחין מדאורייתא תקנתא דרבנן היא דיחיד מומחה לרבים דן אפי' יחידי והשתא הא דקאמר דיניה לאו דינא לאו אכגון דרב נחמן קאי דלאיהו סבר לה כשמואל לקמן דשנים שדנו דיניהן דין אלא אכגון אנא דר' חייא קאי דלית ליה דשמואל ולהאי פי' הא דפריך לקמן (דף ו.) לר' אבהו מדן את הדין ה"מ לשנויי דמיירי ביחיד מומחה לרבים ומיהו קשה דבפרק ראוהו בית דין (ר"ה דף כה:) משמע דמדאורייתא קאמר דמומחה לרבים דן ביחידי דתנן התם שאין היחיד נאמן ע"פ עצמו ומפרש בגמרא דאילטריך למיתני דלא תימא דנאמן מידי דהוה איחיד מומחה דהכא ופריך ואימא ה"נ ומשני אין לך מומחה יותר ממשה ואי מדרבנן מאי מייתי ממשה וי"ל דהתם פריך ומשני למ"ד לעיל דבר תורה חד נמי כשר: **מומחה** לרבים כו'. אע"ג דהאי מומחה לרבים היינו גמירנא וסבירנא כדמסיק מ"מ הא דקאמר לקמן בזה בורר (דף כג.) לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בפני ב"ד שמומחה לרבים לאו דניבעי גמיר וסביר כר' חייא ורב נחמן דהתם ב"ד קאמר וכיון שהם ג' אפי' סתם בני אדם מומחין לרבים אבל יחיד לא חשיב מומחה לרבים עד דגמיר וסביר: **דן** אפי' יחידי. ויכול לכוף את האדם בעל כרחו דאי בדקבליה עליה אפי' שאינו מומחה נמי ומכאן דסתם ג' יכולין לדון את האדם בעל כרחו כשאינו רוצה לבא לב"ד דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי ואפי' שנים נמי דנין את האדם בעל כרחו אלא דאיקרו בית דין חצוף דאי בדקבלו עלייהו מיירי שמואל אמאי הוי ב"ד חצוף והא דתנן (לקמן דף כג.) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד משמע דמדעתו אין בעל כרחו לא הני מילי כשאומר לא אדון לפני זה אלא לפני זה אבל אם אמר שלא יבא כלל לב"ד או אם (ג) הוה לווה ואינו רוצה לדון כלל בעירו כופין אותו ודנין אותו בעל כרחו: **כגון** אנא דן דיני ממונות ביחידי. והא דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ח) אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד הקב"ה עצה טובה קמ"ל שלא יטעה והא דאמר כגון אנא כו' היינו כלומר יכול לדון ולא שהיה דן אי נמי רגיל היה בדינין ואין לחוש שמא יטעה: **ואי לא** זיל שלים. פירש בקונטרס ואי לא כגון דאמרי ליה דיינת לן דין תורה וקשה דאם כן מאי דייק מהכא דהא אפילו לא גמיר וסביר נמי מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדמוכח לקמן (דף ו.) דפריך לרבי אבהו מדן את הדין ומוקי לה בדקבלה עילויה ובשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא ואם היה מומחה (ד) לרבים פטור לכך נראה ואי לא דלא קבלוך עלייהו כלל: **דהכא** שבט והתם מחוקק. משמע דשבט עדיף והא דאמר בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא. ושם) אבל (ה)מבבל לא"י כיון דלא קיימינן להו עבדינן כוותייהו (ו)ואומר רבינו תם דה"מ במילתא דאיסור והיתר דבני א"י חכימי טפי (ז)דאוירא דא"י מחכים כדאמר הכא דאיקרו מחוקק שמלמדין תורה ברבים אבל לענין הפקעת ממון ליפטר דהפקר בית דין הפקר עדיפי בני בבל דאיקרו שבט שרודין את העם במקל והיינו טעמא משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות כדאמר בירושלמי(ח): **רבה** בר חנה. גרסינן דאי רבה בר בר חנה א"כ היה בן בנו של חנה והכא משמע דבן אחיו של ר' חייא היה וחנה אחיו של ר' חייא היה כדלקמן אבל רבה ב"ב חנה דבכולי הש"ס היה בימי ר' יוחנן ובן בנו של חנה להכי קאמר בר בר וי"מ דשם אביו בר חנה ולא יתכן כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף עד.) כל בר חנה סיכסא: **נקיטנא** רשות מאבא מרי ואבא מרי מרב. פי' ואבא מרי נטל רשות מרב דמי שיש לו רשות יכול ליתן רשות כענין שמצינו (לקמן דף יג:) לענין דיני קנסות דמי שהוא סמוך יכול לסמוך ויהיב ליה רשותא למידן דיני קנסות כדאמרינן (שם) ברם זכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות ואע"פ שהוצרך רבי חייא ליטול רשות מרבי בשביל רבה בר חנה ורב שמא בעירו של רבי היה ובעירו לא היה רשאי אדם ליתן רשות אלא רבי אבל אין סברא לומר דרבה בר הונא היה בימי רבי:

אי

מסורת הש"ס

א) ר"ה כה., ב) רש"ל מ"ז, ג) הוריות יא:, ד) פסחים ד. מו"ק כ., ה) כש"ל נוסף: ישלו, ו) [צ"ל מאי לגבלן], ז) צ"ל אומר ר"ת, ח) [ב"ב קנח:], ט) [ועי' תוספ' חולין יח: ד"ה כיון],

תורה אור השלם

א. לא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים: בראשית מט י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דגמירנא שמועות ודינין: (ב) ד"ה מהכא וכו'. דבבל למידן: (ג) תוס' ד"ה דן וכו' או אם היה הלוה אינו רוצה לדון: (ד) ד"ה ואי לא וכו' ואם היה מומחה לבית דין פטור לכך נראה:

מוסף רש"י

שרודין את ישראל בשבט. שמושלים על פי המלכות (בראשית מט י). רב בר אחוה דהוה בר אחתיה. איבו אביו של רב, אחיו של ר' חייא היה מן האב, כדאמרינן איבו וחנה ושילא ומרתא ור' חייא כולהו בני דר' אחא מכפרי הוו, ואימא שהיתה אמו של רב, אחותו של ר' חייא היתה מן האם (פסחים ד.) דר' אחא מכפרי נשא אשה והוליד ממנה איבו, מתה ונשא רחל ולה בת מאיש אחר ומתנה נולד ר' חייא ונשא איבו הבת ונולד לבן רב, ונמצא רב בר איבו בר אחוה דר' חייא מאבוה ובר אחתיה מאמיה (מו"ק כ.).

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ח סמג עשין מ טוש"ע ח"מ סימן ג סעיף ב ועיין בהג"ה:
ל ב מיי' שם פ"ו הלכה ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ב:
לא ג מיי' שם ופ"ב שם סמג שם טוש"ע ח"מ סימן ג סעיף ב:
לב ד מיי' שם פ"ו הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סימן כה סעיף ב:
לג ה מיי' שם פ"ד הלכה יד:
לד ו מיי' שם הל' יג:
לה ז ח מיי' שם הלכה יד:
לו ט מיי' שם הלכה ח ופ"ג מהל' בכורות הלכה א:

רבינו חננאל

בג' ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי וקיי"ל דמומחה לא הוי אלא כרב נחמן אמר רב נחמן כגון אנא דאינא דיני ממונות ביחידי. וכן א"ר חייא ומיבעיא לן כגון אנא דגמירנא וסברנא ונקיטנא רשותא א"ד כגון אנא דגמירנא וסברנא אף על גב דלא נקיטנא רשותא דיניה דינא אי לא לא הוי דינא אלא חכם גדול חשוב בדורו כרב נחמן וכיוצא בו. פי' מומחה מנוסה בדינים עד דנקיט רשותא ופשטנא מר זוטרא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף וא"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלם ש"מ דיניה דינא אע"ג דלא נקיט רשותא וכן סוגיא דשמעתא. ומסקנא אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי וליפטר לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל ואסיקנא מאן דנקיט רשותא מבי ריש גלותא מבבל לבבל ומארץ ישראל לארץ ישראל ומבבל לארץ ישראל נמי מהני רשותא דבבבל שבט ובארץ ישראל מחוקק כדתניא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אילו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים מארץ ישראל לבבל אסיקנ' דלא מהני ומאי רשותא דכי הא דכתב ליה רבי לרבה בר בר חנה כשירד לבבל יורה ידין יתיר בכורות וכתב ליה ר' (לרבינו) לרב ידין יורה אבל בכורות לא הרשהו להתיר משום דהוה רב בקי במומין טפי והוה שרי מומא דלא הוו ידעי אינשי ואמרי כי האי גוונא שרא רב והוו אתו למישרא מום עובר.